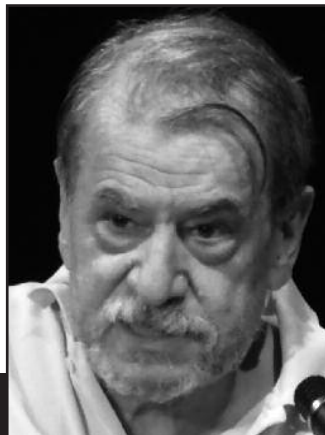

Andorra diversa en un món globalitzat

Robert PASTOR i CASTILLO

La globalització, sembla una paradoxa, no implica la unificació en una cultura. Si bé és cert que als centres, carrers,avingudes o zones comercials de les grans ciutats occidentals veiem les mateixes ofertes de marques multinacionals, aquestes són diverses i d'origens geogràfics i culturals diferents, de les potències externes que imposen les modes, o els models de productes.

Raó tenia el professor Manuel Delgado fa unes hores quan deia que avui no es pot trobar un col·lectiu social amb una cultura pròpia, diferenciada de totes les altres, perquè al llarg del temps totes han estat impregnades per elements afegits d'altres aliens; ni tan sols els yanomami de l'Amazònia, avui, sovint vestits, i amb abundants contactes i influències de la civilització.

La globalització a les capitals i grans ciutats es mostra amb un munt de marques diferents, tot i que repetides: Zara, Mango, Lacoste, Levis, Dior, Rolex, Svarowsky... per no parlar d'automoció o informàtica.

No sempre ha estat així, i encara menys en aquestes valls. Fins als anys 30, aquestes valls acollien 3.000 habitants. A tot estirar, en la fase final 6.000 (Pere Moles i Aristot). La nostra societat havia estat, al llarg de segles, d'una economia de supervivència, agrícola, ramadera, i els contactes amb l'exterior abundaven més pel retorn d'emigrants, que marxaven amb voluntat d'una absència temporal, com la dels indians catalans. Així va ser al llarg dels segles, fins a la transformació sobtada en paràmetres històrics iniciada en la dècada dels anys trenta del segle passat.

En aquells temps es va produir l'acord amb l'empresari català Miquel Mateu perquè construís la primera i veritable carretera general, des de la frontera del riu Runer fins al Pas de la Casa, amb la contrapartida de la concessió a la seva empresa, Fhasa, de la producció i explotació de l'energia elèctrica d'origen hidràulic amb l'embassament d'Engolasters i la central d'Encamp.

Una realització de transcendència històrica acostuma a portar servituds indesitjades. En aquest cas, la gran majoria dels treballadors vinguts per les grans obres eren de Catalunya i eren, com corresponia al predomini del sector obrer al Principat veí, anarquistes del sindicat CNT.

Una vaga de protesta contra les seves condicions laborals va fer evident la insuficiència del fins aleshores cos de seguretat que integraven els caps de casa, que tenien l'obligació de posseir escopeta i acudir a la crida de les autoritats, mitjançant el toc de campana específic. Els historiadors afirmen que aquells episodis van portar el Consell General a crear el Servei d'Ordre, embrió de la Policia actual, format per sis agents i un caporal, amb uniformes i una moto com a equipament.

El següent pas (més aviat, passos) cap a la configuració actual de la nostra societat van ser els importants i greus esdeveniments exteriors que van canviar el món i, especialment, els dos estats veïns: les guerres –espanyola, del 1936-1939, i mundial, 1939-1945– viscudes aquí com una de sola, continuada.

Sense arribar a les magnituds dels exilis a través de la frontera catalana, la pobra i petita societat andorrana es va veure carregada amb un gran volum de fugitius espanyols, primer intentant escapar dels republicans més radicals i violents, més tard de la repressió franquista. El coronel Baulard, de la gendarmeria francesa, amb carrer dedicat a Encamp, es recorda com a gran benefactor. Va establir una clínica a Andorra la Vella que atenia per igual tothom, sense distingir orígens ni cap altra característica i, a més, es dedicava a *filtrar* cap a l'exterior el contingent de nousvinguts, amb l'expedició de salconduïts per entrar a França.

Si la convulsió d'aquells anys afavorien el comerç transfronterer, inclòs el tradicional contraban, el gran *boom* econòmic i d'increment de la població va arribar els anys 50-60, amb la coincidència del persistent aïllament d'Espanya envers d'una Europa avançada i cap a la unificació.

Per a catalans i espanyols arribava a sortir a compte el desplaçament per comprar productes que no tenien al mercat interior: primer mitges de niló, després vaixelles de Duralux, més tard transistors... La conversió en gran mercat requeria mà d'obra, i així van venir primer catalans, després aragonesos, més tard espanyols en general, fins a acabar amb l'allau del col·lectiu portuguès, avui tercer grup de residents en coincidència d'orígens; sense oblidar els minoritaris indis, grans comerciants sempre a l'aguait d'oportunitats com les que havien trobat a Canàries, avui reduïts a una petita minoria. Tanmateix, un dels membres d'aquesta ètnia, Òscar Sonejee, va ser durant anys capità de la selecció nacional de futbol.

L'estadística de ciutadans per països d'origen, fins on arriben les dades publicades als diaris i les més minoritàries més fàcilment accessibles que facilita el departament de Comunicació del Govern (col·lectius minoritaris que passen de 100 membres), més enllà de les majories minoritàries de residents: espanyols: 19.131; portuguesos, 9.175; francesos: 3.329.

D'altres comunitats residents per origen nacional, el departament de Comunicació de Govern només ha facilitat els que passen del centenar d'individus, i aquests són: 578 russos; 375 brasilers; 232 colombians; 119 cubans; 110 dominicans; 105 mexicans; 246 peruans; 122 xinesos, i els mateixos ucraïnesos.

És evident que en falten molts per completar els més de 77.000 segons les darreres estimacions publicades al Diari. Algun dia arribarà un aclariment expert i feiaent.

A més de les representacions diplomàtiques o consulars dels tres estats amb més presència de ciutadans, Espanya, França i Portugal (reduïda la darrera al rang de consolat honorari), s'hi afegeixen dinou consolats honoraris més, d'Alemanya, Armènia, Bèlgica, Brasil, Corea, Estònia, Filipines, Finlàndia, Itàlia, Islàndia, Luxemburg, Polònia, el Regne Unit, la República Dominicana, la República Txeca, Rússia, Ucraïna, Vietnam i Xile.

A partir dels refugiats de la guerra que es van quedar i van formar famílies, el fenomen es va repetir amb més immigrants per motius econòmics, la gran majoria per guanyar-se millor la vida com a assalariats.

Altres s'hi van establir com a empresaris, aprofitant els avantatges fiscals, tot i les limitacions legals. Alguns més, atrets per la pau ciutadana, la natura, aprofitant la vida per a ells barata, com ara els britànics, jubilats, col·lectivament a la Massana o figures emblemàtiques com el poeta i periodista James Kirkup a Encamp.

El resultat de tot plegat és la gran diversitat d'usos i costums forans que s'han assimilat i consolidat. És difícil trobar-ne alguns de recents amb origen català, com no siguin els castells, les falles o fogueres de Sant Joan A tall d'altres exemples, tenim la missa rociera anual dels andalusos, les *janeiras* dels portuguesos...

Parlem de llengües. A les tres tradicionals s'hi han afegit el portuguès, que sentim arreu i podem aprendre en classes; l'anglès, cada vegada més llengua franca universal, o el rus, per les noves onades turístiques...

Quant a religions, a la tradicional catòlica dominant s'han afegit una bona quantitat d'organitzacions cristianes, algunes fent proselitisme, com ara els Testimonis de Jehovà –uns 180. *Diari d'Andorra*, 29-10-19) amb temple a Andorra la Vella. Els musulmans han estat calculats en uns 2.000, han creat la demanda de carn *hal-hal*, amb almenys una carnisseria especialitzada a Andorra la Vella, i celebren cada any les festivitats pròpies, com són el ramadà o la del xai.

Els evangèlics tenen temple a Encamp, i cal afegir-hi moltes creences més, com els Moon o els Baha'i, apostolat que va portar el malaguanyat William Danjon.

El tancament del cercle ens ha fet que torni l'emigració d'andorrans i andorranes, ara ja no a pagès, sinó més propera a la *fuga de cervells* per millors oportunitats, dintre d'una mobilitat, especialment de joves, que és una de les característiques de la societat global d'avui.

Exemples en coneixem tots. I potser amb la crisi derivada de la pandèmia es multiplicaran i s'estendran a residents que han perdut la feina i l'estabilitat econòmica.

Esperem que, tot i això, es pugui mantenir una població que ja s'ha descrit com la més abundant i densa d'entre les dels petits estats europeus, i a la vegada la gran riquesa de la diversitat.

El 30 de juny del 2020, els habitants del país érem 77.555, segons una de les estadístiques oficials: entre ells, 37.737 andorrans (48,7%), tot i que distribuïts desigualment pel territori. A Sant Julià eren el 57,7% i a Ordino el 51,1%, davant el 36% a Canillo, parròquia degana.

Els espanyols eren el 25% en global. A Encamp no superaven per poc el 20%, però els portuguesos eren el 18% dels 11.688 veïns totals; l'Associació de l'Alto Minho té la seu en un local de l'artèria central de la parròquia.

Els francesos, que han passat a ser el quart col·lectiu, a Canillo encara són el 10,7%, però a

Andorra la Vella, Sant Julià i Escaldes no superen el 3%. (Font: *Altaveu*. Reportatge difós per internet).

Col·lectius d'origen forà s'han anat agrupant en entitats inscrites al registre d'associacions. Algunes, però, han desaparegut, per disminució dels membres, o per manca de recursos per mantenir-les, com va ser el cas de l'Euskal-Etxea, dels bascos, que van arribar a tenir, al local de Santa Coloma, classes de la seva llengua i de *txalaparta* (instrument de percussió autòcton amb fustes).

A l'anuari del *Diari d'Andorra* del 2015 hi figuraven:

- Unió dels Francesos a l'Estranger.
- Associació africana.
- Associació italiana (AIDA).
- Associació de danesos (Danes Worldwide).
- Associació de mexicans (Mexand).
- Associació d'Equatorians Residents a Andorra.
- Associació Indi Resident a Andorra (Indira).
- Associació de Residents Portuguesos (ARPA).
- Associació de Portuguesos al Pas de la Casa.
- Associació de Residents Marroquins.
- Associació de Filipins a Andorra (Filand).
- Associació de Residents i Empatitzants de Veneçuela.
- Associació de Residents Peruans.
- Associació Cultural Casa de Galícia.
- Associació Cultural Centre Aragonès.
- Associació cultural Al-Andalus.
- Associació de Castella i Lleó.
- Associació Cultural de Lleó.
- Associació Fillos de Lalín.
- Associació Cultural de Residents d'Alto Minho.
- Casa Rússia.

Aquest cúmulo de dades referma, si és que calia, la gran diversitat d'origens dels actuals habitants d'Andorra, que conserven en majoria les cultures i tradicions de les societats de procedència. Un país justament autoqualificat d'acollida al llarg del temps, molt especialment en l'era contemporània. Una diversitat cultural mantinguda, però a la vegada en una comunitat cohesionada, on tot i les limitacions legals, creixen les nacionalitzacions i, a diferència de dècades anteriors, els andorrans i andorranes de ple dret ja són el col·lectiu més nombrós i freguen ja la majoria absoluta, segons l'evolució sostinguda.

Una enorme pluralitat per a un Estat petit, de 468 quilòmetres quadrats en total, i la majoria sense possibilitat d'urbanitzar, pel predomini de l'alta muntanya. És una de les peculiaritats –una més– d'aquest país nostre.

Robert Pastor i Castillo,
periodista